

Nechtěný přivandrovalec? Šakal obecný na Slovensku

Není to tak dávno, kdy jsme na Slovensku, podobně jako v České republice, o šakalovi obecném (*Canis aureus*) prakticky nevěděli a veřejnost ho znala hlavně z diktátu, kterým trápil studenty večerní průmyslovky svérázný profesor Hrbolek, bravurně ztvárněný Františkem Kovaříkem v kultovním filmu Oldřicha Lipského Marečku, podejte mi pero: „Sveřepí šakali zavile vyli na bílý měsíc.“ V průběhu poměrně krátké doby se situace změnila a šakal obecný je v současnosti nejspěšněji se šířící šelmou ve velké části Evropy včetně Slovenska. Jako středně velký predátor, typicky všežravý (omnivorní) druh a výrazný potravní oportunist, dokáže žít v pestré škále prostředí od polopouští a travnatých společenstev přes lesy až po agrocenózy a suburbánní biotopy s různou nabídkou potravy. I kvůli tomu došlo v průběhu posledního půlstoletí ve střední a východní Evropě k významným změnám v areálu této šelmy a velikosti její populace. Prvnímu pronikání na území České republiky se v Živě už jeden článek věnoval v r. 2014, na Slovensku je dnes početnost ještě vyšší.

Do seznamu fauny savců Slovenska se šakal dostal v r. 1947, kdy prof. Oskár Ferianc (1905–1987) zjistil ve sbírce kůží v Bratislavě čtyři kůže tohoto druhu ze Žitného ostrova na Dunaji. I přes hypotézu, že se během druhé světové války několik jedinců šakala obecného dostalo na slovenské území, nebylo možné potvrdit, zda byli v dané oblasti skutečně uloveni, nebo tam kůže někdo dopravil z Balkánu (Ferianc 1955, Feriancová-Masárová a Hanák 1965).

Už předtím se však vedly diskuze a polemiky, zda se na Slovensku v 19. a začátkem 20. století vyskytoval, podobně jako v sousedním Maďarsku, tzv. rákosní vlk – maďarsky nádifarkas, a pokud ano, zda šlo o menší lokální formu vlka obecného

(*C. lupus*), nebo o šakala obecného. V Maďarsku se tyto debaty ukončily rozhodnutím, že šlo o šakala, který je původním druhem tamních šelem (Szunyoghy 1957), prokazatelně tvořícím součást místní savčí fauny už od středověku (např. Tóth a kol. 2009). Až do konce 19. století se v Maďarsku běžně vyskytoval hlavně v křovinatých a mokřadních biotopech. V první polovině 20. století, pravděpodobně vlivem přeměny biotopů a neustálého lovu, vymizel šakal z Karpatské kotliny a až do r. 1990 byl považován za vymřelý druh.

Zajímavé informace na toto téma z území Slovenska můžeme najít v rukopisu A természet kincsestáraból – Poklady přírody (1952) velkostatkáře, přírodovědce,

2

zoologa, myslivce, ochránce přírody, sběratele starožitností a publicisty Ernesta Bethlenfalvyho (1880–1955; někdy bývá uváděn též jako Ernst, Ernó, mylně i Pavol, resp. Pál). Rákosního vlka nazývali lidé také luční vlk nebo číkový vlk, proto předpokládali, že pojmenování bylo odvozeno od ryby – číka európskeho, česky piskoře pruhovaného (*Misgurnus fossilis*), který mu sloužil jako potrava. Bethlenfalvy se zajímal i o jeho hlasové projevy.

Expanze šakala

V průběhu posledních dvou desetiletí došlo k expanzi šakala, který se rychle rozšířil z Balkánského poloostrova nejen do střední, ale i severní (např. Německo, Polsko, Dánsko, Pobaltí, Finsko) a západní Evropy (Nizozemsko, Francie aj.). Velikost jeho populace se na starém kontinentě odhaduje na 97–117 tisíc jedinců (Ranc a kol. 2019).

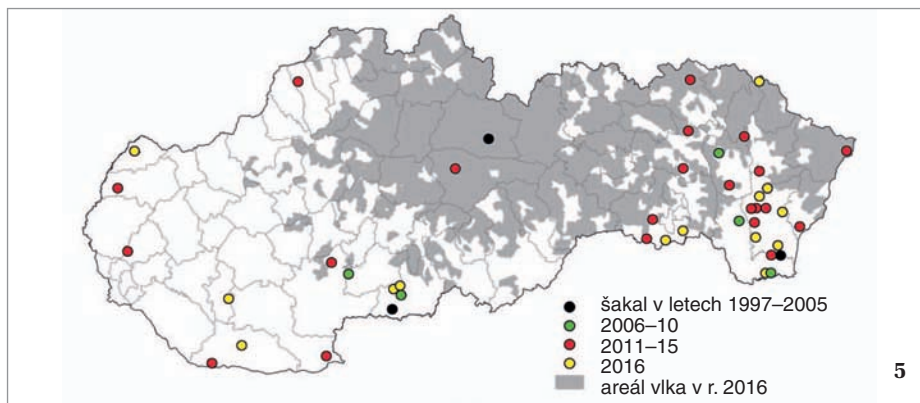
První známý doklad současného slovenského výskytu šakala proto pochází až z r. 1989, kdy byl na jihovýchodním Slovensku u obce Čierna v okrese Trebišov uloven jedinec, kterého zprvu považovali za lišku obecnou (*Vulpes vulpes*). Jako šakala obecného ho po proměření lebky (bez spodní čelisti) determinoval až v r. 1991 zoolog Východoslovenského muzea v Košicích Aristíd Mošanský (1995). Další údaje o ulovených šakalech následovaly z jižního Slovenska – katastrální území Zlatno v okrese Zlaté Moravce (1995), Gabčíkovo v okrese Dunajská Streda (1996), Dolinka, okres Veľký Krtíš (1997). Postupně se zvyšoval počet záznamů z pozorování i zástřelů a záznamů hlasových projevů z akustického monitorování, a to i z ostatních částí Slovenska

1 Šakal obecný (*Canis aureus*) se v současnosti stabilně vyskytuje např. ve Východoslovenské nížině. V chráněné ptačí oblasti Senianské rybníky ornitologové při svém výzkumu pravidelně zaznamenávají i jeho hlasové projevy. Foto Š. Danko

2 Šakal je podobný vlkovi obecnému (*C. lupus*), je ale menší a lehčí, má méně výrazné čelo a užší tlamu. Zbarvení srsti bývá variabilní, převládá žlutá až písková barva s odstíny zlaté (druhé jméno *aureus*, i slovenské zlatý) až hnědé barvy. Foto T. Hulík

1

3 a 4 Odhadovaná početnost (obr. 3), lov (4, zeleně; podle mysliveckých statistik) a úhyny (hnědě; podle myslivecké evidence, Komplexního informačního a monitorovacího systému státní ochrany přírody SR a vlastních údajů) šakala obecného na Slovensku v letech 2009–19. Orig. P. Urban

5 Výskyt šakala na Slovensku v letech 1997–2016. Zpočátku byl evidován především na jihu východního a středního Slovenska, později i na ostatním území.

6 Na jihu Středního Slovenska, na pomezí Krupinské planiny a Ipelské kotliny se tato šelma vyskytuje už déle než 20 let. Na snímku jedinec zachycený fotopastí u obce Senné. Foto I. Vaňo

(např. Slamka a kol. 2017, Guimarães a kol. 2019, Urban a kol. 2020).

Po migrujících jedincích začalo na Slovensku sporadicky docházet k zaznamenávání smeček a mladých jedinců, hlavně v oblastech s nejvyšší populační hustotou šakala, jako jsou zejména Východoslovenská nížina, jih středního Slovenska a Podunají. Např. v prosinci 2016 se na lokalitě Gažova dolina v okrese Velký Krtíš zdržovala smečka pěti šakalů, z toho dvou dospělých jedinců a tří mláďat. V listopadu a prosinci téhož roku však zde došlo k ulovení dvou mladých samců (dokladový materiál se nezachoval, protože smrtící rána z kulovnice byla devastační; Urban a kol. 2017).

Vhodnou metodou získávání cenných informací je akustické monitorování, ať už cílené na šakaly, vlky či další druhy savců, nebo necílené, zaměřené na studium hlasových projevů jiných živočichů. Při monitorování ptáků nahráváním zvuků digitálními záznamníky v chráněné ptačí oblasti Senianské rybníky v obci Blatná Polianka od prosince 2015 do června 2019 byly zjištěny rovněž hlasové projevy (vytí) šakala. Šakalové se ozývali během 61 nocí od začátku záznamů, přičemž frekvence projevů se postupně zvyšovala a ke konci nahrávání byly monitorovány dvě skupiny. Roční (cirkanuální) aktivita měla dva vrcholy. Nejvyšší byla v únoru a březnu, nižšího vrcholu dosáhla v říjnu až prosinci (což může souviset s námluvami a s obdobím učení mláďat lovit). Žádné vytí nebylo zachyceno v srpnu (Demko 2019).

Během posledních téměř 20 let se několikrát změnil status ochrany šakala obecného na území Slovenské republiky. Do r. 2001 nebyl řazen ani mezi lovnou zvěř, ani k zvláště chráněným druhům živočichů. V letech 2001–08 se stal celoročně hájeným i zvláště chráněným druhem. V období 2009–13 byl možný lov v termínu od 1. září do 31. ledna. Od r. 2014 je lov povolen v termínu od 1. srpna do konce

února. V r. 2019 bylo na celém Slovensku podle myslivecké statistiky uloveno 44 jedinců, čtyři se našli uhynulí a početnost druhu je odhadována na 444 jedinců. Oproti r. 2009 to představuje 15násobné zvýšení ulovených šakalů a 55násobný nárůst odhadu početnosti druhu (obr. 3 a 4).

Množství informací o šakalech se odrazilo např. i v počtu článků v převážně slovenských odborných pracích. Zatímco v letech 1995–2004 byly publikovány průměrně dva příspěvky ročně, v letech 2005–09 již 4,6, v období 2010–14 pak 6,2 a v letech 2015–18 pět ročně.

Šakal obecný není invazním druhem, i když tak bývá někdy nesprávně označován, nepatří ale ani mezi zvláště chráněné. V Úmluvě o ochraně evropských volně žijících organismů a přírodních biotopů (Bernská úmluva) je zařazen do přílohy III, tedy mezi druhy, u nichž mají státy dbát, aby jejich populace nebyla ohrožena, ale je možný lov nebo jiné využívání. Ve směrnici Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů

a volně rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích) je uveden v příloze V. Ta členským státům Evropské unie ukládá, aby lov, který směrnice nevyklučuje, byl realizován jen do té míry, aby neohrožoval příznivý stav druhu z hlediska ochrany.

Vzhledem ke stále nedostatečným poznatkům o aktuálním rozšíření, početnosti a dalších aspektech populační biologie a ekologie byl šakal obecný v červeném seznamu savců Slovenska zařazen do kategorie nedostatečně známých taxonů (Data Deficient – DD; Urban a kol. 2019, 2020). Na Slovensku se dosud neuskutečnila analýza jeho potravy, neznáme ani vztahy této šelmy s liškou, vlkem nebo dalšími druhy. I proto je třeba šakalovi obecnému věnovat náležitou pozornost a měl by být vypracován plán managementu jeho populace.

Použitá literatura uvedena na webu Živý. K dalšímu čtení Živa 2014, 1: 25–26 a 2018, 2: 106–108.

